Gramatické rozbory češtiny v novém vydání

Jindřiška Svobodová

Filozofická fakulta UP v Olomouci, jindriska.svobodova@upol.cz

Adam, R. et al. (2025). *Gramatické rozbory češtiny. Výklad a cvičení s řešením*. Karolinum.

O potřebnosti i mimořádné čtenářské oblibě publikace *Gramatické rozbory češtiny. Výklad a cvičení s řešením* svědčí fakt, že práce vychází již ve třetím vydání (předchozí vydání byla publikována s dotisky), a ačkoli autoři text dedikují především studentům prvního ročníku bakalářského studia bohemistiky, díky jasnému a terminologicky jednoznačnému výkladu a důslednému propojení teoretických výkladů s navazujícími praktickými cvičeními je tato publikace mimořádně užitečná také pro učitele češtiny.

Autorský kolektiv jako cíl práce deklaruje napomoci čtenářům rozvíjet schopnost samostatné gramatické analýzy českého jazyka orientované na morfematiku, morfologii, slovotvorbu a větnou skladbu. Autoři tento cíl beze zbytku naplňují propojením teoretického výkladu s rozsáhlým souborem praktických úloh a cvičení z normativní mluvnice a pravopisu (užitečnou součástí publikace je rovněž terminologický slovník základních jazykovědných pojmů); důsledné propojení teorie s praxí je ostatně podle mého názoru jednou z největších předností celé knihy.

Výklad jednotlivých disciplín je veden přehledně a systematicky a každá kapitola obsahuje dostatečné množství „živých" autentických příkladů. Bohatý soubor cvičení bezprostředně navazujících na výkladové pasáže ocení jak studenti bohemistiky, tak učitelé, kteří publikaci mohou využít jako kvalitní zdroj inspirace pro práci na hodinách českého jazyka (závěrečnou kapitolu tak např. tvoří korekturní a pravopisná cvičení). Právě díky systematickému procvičování není čtenář nucen osvojovat si gramatické

CC BY

pojmy izolovaně a jejich aplikaci si může ověřit na bezprostředně připojeném jazykovém materiálu. Tento přístup pokládám nejen za funkční, ale také čtenářsky atraktivní a osvěžující.

Významným kladem publikace je její terminologická přesnost. Autorky a autoři se rozhodně nesnaží problematiku nějak nevhodně simplifikovat, přesto i složitější otázky vysvětlují jasně a srozumitelně. Tak např. kapitolu věnovanou morfematice uvozují názorným a akceptovatelným výkladem o základních stavebních kamenech tvořících jednotlivé jazykové plány (viz Adam et al., 2025, s. 14). Typologie a názvosloví jednotlivých morf(ém)ů se mohou na první pohled čtenářům působícím mimo akademickou obec jevit jako příliš náročné, jsou ale naprosto funkční, uvážíme-li, že zde autoři přináší v koncentrované formě a na poměrně malém prostoru jejich jasnou klasifikaci (výklady doplněné vždy řadou příkladů mají rozsah 18 stran). Na ucelený výklad o stavbě slova navazuje kapitola věnovaná slovotvorbě. Její zařazení do „gramatických rozborů" češtiny pokládám za funkční, jakkoli se slovotvorba v české jazykovědné tradici řadí k lexikologii (viz Adam et al., 2025, s. 10). Publikace také v této kapitole na první pohled svým záběrem překračuje potřeby středoškolského učitele češtiny, je ale jejím nezpochybnitelným přínosem, že čtenáři nabízí ucelený a terminologicky jednoznačný přehled aktuálně užívaných slovotvorných způsobů a postupů včetně bohatého dokladovaného materiálu a cvičení, která mohou být podle různé míry obtížnosti cíleně využita při práci se studenty.

V oblasti syntaxe se publikace opírá o současnější lingvistické přístupy, které se místy mohou lišit od tradiční školské větněčlenské analýzy. Publikace tak přináší aktuální pohled na syntaktickou strukturu věty doplněnou o některé koncepty užívané v akademickém prostředí. Zachycení stavby vět v závislostním stromu, doplněné o informace o formálních syntaktických vztazích (viz např. analýza v kapitole *Komplexní rozbory*, Adam et al., 2025, s. 161), se může jevit jako příliš komplikované, ovšem právě rozbor, který předpokládá nejen aktivní přístup, ale také ochotu konfrontovat školské poznatky s odborným jazykovědným popisem, je pro uživatele publikace nakonec největším obohacením a přínosem. Ve výkladových kapitolách jsou navíc zmiňovány i takové otázky, jež bezpochyby přemýšlivého uživatele jazyka mohou napadnout, středoškolské učebnice se jim ale (zejména kvůli nedostatečnému prostoru) věnují buď spíše okrajově, případně je opomíjí. Na mysli mám např. podkapitolu věnovanou podmětu, konkrétně poznámce věnované číslovkám pět a více, případně adverbiím ve funkci tohoto větného členu (Adam et al., 2025, s. 107), případně výklad věnovaný větám formálně připojeným hypotakticky, významově ovšem na větě maticové nezávislým (Adam et al., 2025, s. 117). V kontextu celé práce by podle mého názoru naopak stálo za doplnění poučení o obligatorním a fakultativním doplňku, resp. výklad o jeho transformační historii (viz Adam et al., 2025, s. 113, zde jsou vedle sebe bez dalšího komentáře postaveny příklady *Odešel **rozrušen** / Cítil se **malátný***).

Z hlediska kompozice je velmi zdařilé zařazení řešení připojených cvičení až za jednotlivé tematické celky. Čtenář tak není předčasně ovlivňován informací o správné

odpovědi a může si samostatně ověřovat úroveň svých znalostí. Užitečný je rovněž závěrečný terminologický slovník, který usnadňuje orientaci v odborných pojmech a současně podporuje systemizaci získaných poznatků.

Publikace nemá ambici nahradit stávající mluvnice češtiny, nejde ani o ucelený přehled vývoje bohemistického myšlení, a vybrané teoretické otázky jsou tak vykládány spíše stručně, práce ovšem obsahuje řadu potřebných odkazů na další studijní zdroje. Celkově lze *Gramatické rozbory češtiny* hodnotit jako mimořádně zdařilou didaktickou publikaci, která v českém bohemistickém prostředí zaplňuje prostor mezi „teoretickými" mluvnicemi a „praktickými" cvičebnicemi. Přínosná je pak zejména systematickým nácvikem gramatické analýzy a v propojení odborného výkladu s opravdu rozsáhlým souborem cvičení. Práce představuje velmi kvalitní pomůcku pro výuku české gramatiky, vhodnou nejen pro vysokoškolské studenty bohemistiky, ale také pro učitele českého jazyka.